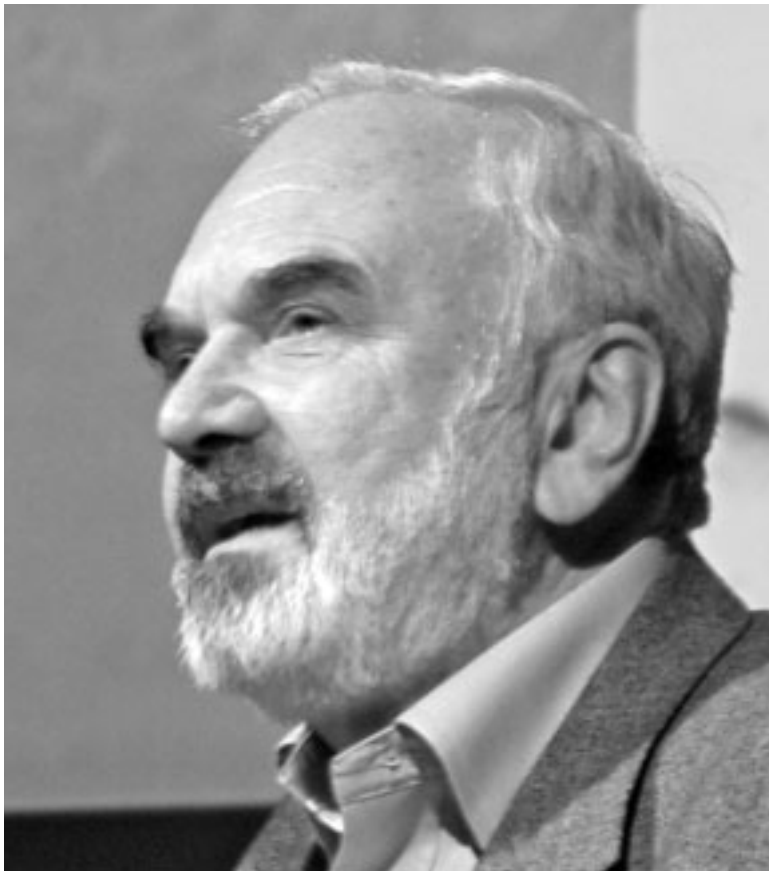

Zdeněk Svěrák

VĚTY SI KROUŽÍM, JAK MI CHUTNAJÍ

Pokud se, pane Svěráku, nepletu, dnešní večer jsme si domlouvali zhruba před rokem. Ted' to vypadá, že jsme se setkali, abychom propagovali dokument *Tatínek*, který o vás natočil váš syn Jan. Je to ovšem jen shoda okolností. Rozhovorů kolem *Tatínka* už musíte mít plné zuby, ne?

Snad to dneska nebude pokračovat. Je pravda, že rozhovorů na téma *Tatínek* už bylo dost, ale člověk se k nim uvázel, protože chtěl, aby se o filmu vědělo. Jsem ale rád, že to mám za sebou.

Jste už na nějakou otázku vyloženě alergický?

Stále se mě ptali na film *Vratné láhve*. Říkal jsem si, tak čtenáři těch rozhovorů vůbec nevědí, o čem scénář je, a v novinách se pořád propírá, jestli je dobrý nebo není dobrý..., jestli to můj syn... (*podívá se do publika*), nebo teda náš syn – manželka sedí tady v první řadě, on je taky jejím dílem –, jestli udělal dobře, že film nechtěl točit anebo ne, pořád se k *Vratným lahvím* vraceli a já už o tom odmítal mluvit.

Trvalo vám dlouho, než jste s natočením dokumentu o sobě souhlasil?

Dlouho jsem odolával nabídkám, abych udělal takzvaný GEN, Galerie Elity Národa. Bylo mi protivné to slovo elita... Přicházely další nabídky a Honza říkal, táto, nedělej to, až přijde čas, já film natočím, dyť já tě nejlíp znám. No a když zase přišla podobná nabídka, tak řekl, už nastal čas. A měl pravdu, protože takový velký medailon se má asi točit, když je ještě ten medailista, nebo jak se to řekne, když je při smyslech a nemusí se všechno říkat za něj. Takže není to tak brzo, jak to vypadá.

Sledujete recenze na váš film?

Jenom když se ke mně dostanou, nemám předplacenou výstřižko-

vou službu. Něco mi přinesou kamarádi, něco manželka ze srazů se spolužáky nebo když chodí do souboru pěveckého, tak jí občas přinesou výstřížky o manželovi. Skoro všechno se tak ke mně dostane. Vy jste chtěl vědět, co jim říkám? Heleďte se, každý je rád, když ho chválí, takže když se dozvíte, že je film hezký a upřímný, udělá vám to radost; když se v nich dočtete, že je sebeoslavný a uměle dojmavý, tak vás to naštve, jako každá kritika.

Četl jste kritiku, o které byste mohl říct, tak tady má pravdu?

Ne! (*Smích publika*)

Jméno Zdeněk Svěrák, to už je dnes pojem, pomalu instituce. Jak se s tím žije?

Obličej, který je občas v televizi, skoro každý den v divadle a někdy ve filmu, stane se známým. Zpočátku, když o popularitu usilujete, vadí vám, že vás lidi nepoznávají, a když to konečně přijde, zase vám vadí, že vás všichni poznávají. Abyste vyprodal představení, je dobré, když je vaše jméno v povědomí. Popularita prostě k této profesi patří. Když jdu třeba po ulici a proti mně škola, tak se buď schovám do průjezdu, nebo přejdu na druhý chodník a prohlížím si výklady, protože vím, co by nastalo: Hele, Svěrák! – Ale, dyť to není von. Ale dokud to tak nebylo, docela mi to vadilo. Třeba Smoljakovi popularita začala tak, že si ho pletli s Petrem Spáleným. Přišli jsme do hospody na zájezdu a ozvalo se: Spálený, Spálený! A Láďa řekl: Tomu Spálenému ukážu. Jednou si budou říkat Smoljak, Smoljak, a bude to Spálený. Mě nepoznávali, protože jsem hrál ve filmech oholený, kdežto normálně mám vousy. Chtěl jsem, aby si říkali, Hele, Svěrák! Teď už si to říkají, ale mě to zase přestalo bavit.

Prý jste se nechal zarůst v srpnu v osmašedesátém. Mělo to souvislost s invází?

V osmašedesátém jsem byl zaměstnanec rozhlasu a tajně jsme vysílali, vůbec nebyl čas se holit, takže když jsem se po takových deseti dnech podíval do zrcadla, zjistil jsem, že mi to docela sluší. Říkal jsem si, že se oholím, až Rusové odejdou. Ale když odešli, tak jsem si vousy nechal, protože bez nich se sám sobě nelíbím a žena mě nechce. Několikrát jsem se musel oholit kvůli filmu a to byste neřekl, co to je: děti se vás straní a žena říká, musíš mi dopřát aspoň tak tři dny, abych si na tebe zvykla. (*Smích publika*)

Kdy jste si poprvé uvědomil, že jste známý?

Poprvé?

Ano.

Jednou jsem měl falešný dojem popularity, to jsem byl ještě rozhlasový redaktor a teprve rok jsme hráli divadlo. Jel jsem v tramvaji do rozhlasu a všichni se na mě dívali a tak se jako usmívali. Říkal jsem si, hergot, že by to šlo tak rychle, že by všichni chodili do Malostranské besedy? Přišel jsem do rozhlasu, tam jsme měli velikánský zrcadlo, a když jsem se na sebe podíval, zjistil jsem, že mám tady na tváři vrabčí hovínko. To byla falešná popularita. Nejlepší lék na zpychnutí je vyjet za hranice. Třeba do NDR když jsem vyjel. Nebo kamkoli jinam, tam rázem můžete volně chodit po ulicích a nikdo o vás neví. Tam si uvědomíte, že jste slavný jenom v naší vesnici. A to je zdravé.

V dokumentu *Tatínek*, a už jsem zpátky u něj, mluvíte o *Obecné škole*. Ani jsem netušil, do jaké míry je ten film autobiografický. Jste se svými bývalými spolužáky v kontaktu?

Jenom s jedním, a to je Bořivoj Penc, s kterým jsme kamarádi od první třídy. Jsme v kontaktu pořád, i když jsme se několikrát rozešli, protože já šel na gympl, on do učení, já později kvůli místu do Žatce, on bydlel v Praze, ale stále jsme se stýkali, až jednoho dne mu říkám: Boříku, pojď s námi hrát divadlo. A tak už dvacet, třiadvacet let spolu hrajeme. To je můj nejstarší kamarád. Bohužel, už je to přátelství starší šedesáti let, ale je to pěkné. Pořád. A jinak se stýkám se spolužáky z gymnázia. Vždycky se zeptají, kdy nehraju, a podle toho udělají abiturientský sjezd. Naposledy se taky zeptali, kdy nehraju, udělali sjezd a já se tam nedostavil, protože mi den předtím vykradli auto a vzali mi diář. A to jsem si uvědomil, jak jsem na diáři závislý: najednou jsem o své budoucnosti nevěděl nic. Prostě nic. Volal jsem na všechna místa, nejdřív do divadla, tam říkali ne, máš volno, pak jsem volal, jestli nemám něco v rozhlase, v televizi, a když jsem to všechno zjistil, strávil jsem večer doma. No a pak se ukázalo, že jsem měl být na abiturientském večírku.

Po premiéře *Obecné školy* se vám nikdo z bývalých spolužáků neozval?

Ani ne. Ale ozvalo se mnoho lidí, že prožili podobné věci, které jsou ve filmu, a dokonce mi psali, že měli stejného učitele a jestli to není o něm, čili takových Igorů Hnízd, kteří nosili pistoli a vyprávěli, co za války zažili, bylo víc.

Proč jste měl tak silnou potřebu napsat autobiografický film?

Myslím, že to přišlo s věkem. Čím je člověk starší, tím častěji zabloudí před spaním, a zejména když nemůže usnout, do dětství a je sám udi-

ven, jak jsou jeho vzpomínky živé, co všechno, jaké detaily si pamatuje. A bezprostředním impulsem k napsání *Obecné školy* byla dotočná filmu *Jako jed*. Byli jsme v hotelu Slovan v Košicích a tam ten večer každý vyprávěl, co zažil ve škole. Nějak na to přišla řeč. Kameraman Ota Kopřiva vyprávěl o svém učiteli, a já vyprávěl o svém učiteli, bylo strašně veselo a Vítek Olmer řekl, hele, napiš o dětství a o škole. Scénář jsem psal původně pro něj. Obklopil jsem se svými vzpomínkami a použil některé z těch Otíkových. Když už byl scénář hotov a vybírali jsme herce, Vít Olmer najednou řekl, že film točit nebude, že se chystá na *Tankový prapor*. On mi to vlastně ani neřekl, já se to dozvěděl na Barrandově: Víš o tom, že Vítek to nebude točit? A to bylo osudové. Já jsem to bral nejdřív jako tragédii, ale když pak řekli, co kdyby to natočil tvůj kluk, tak jsem se nejdřív hrozně polekal, protože syn (*pohlédne na manželku do první řady*), náš syn vystudoval filmový dokument. Hraný film nikdy netočil, tak jsem vůbec nevěděl, jestli to bude umět. Navíc jemu ty dokumenty moc nešly. Honza natočil jediný pěkný – no pěkný, ona to byla mystifikace, čili ani dokument to nebyl – *Ropáci*. Nakonec jsem si řekl, že to riskneme. Když jsem viděl první denní práce, to jsou ty první surové klapky, najednou jsem měl před sebou svou třídu a svého učitele a zjistil jsem, že kluk to točí líp, než to mám ve vzpomínkách. Kámen mi spadl ze srdce a od prvních denních prací jsem věděl, že to bude pravdivý, pěkný film.

V něm je scéna, jak jde malý Eda na hrob svého staršího bratra Edy. Na hřbitově je se svým spolužákem, který, když se dozví, že Edu pojmenovali rodiče po svém zesnulém synovi, komentuje situaci slovy: Jsi takovej náhradník. Je to váš autentický zážitek, taky jste měl staršího bratra Zdeňka. To musí být velice zvláštní pocit. Za jak dlouho po jeho smrti jste se narodil?

Jo, to mi musí pomoci moje žena. Zdeněk Svěrák první se narodil, myslím, roku 1929. Rodiče se brali v roce 1929 a maminka se musela vdávat, tak nějak to bylo. A Zdeněk umřel v pěti letech. Já jsem se narodil v šestatřicátém, čili dva roky po jeho smrti. Nemůžu říct, že by to bylo moje trauma, to ne, trauma to bylo pro rodiče, zejména pro maminku, protože on to byl veselej kluk a podle fotek jsem si dovedl už jako dospělý představit, jaká to pro ně musela být ztráta, když jim v pěti letech odešel. Taky jsem našel starý novinový výstřižek, kde psali, že se moje maminka pokusila o sebevraždu a že jí vypumpovali žaludek a že se jí podařilo zachránit. Bylo až hříšné, řekl bych, že mně dali stejné jméno. Ale já si to vysvětluju tak, že táta chtěl mamince toho Zdeňka skutečně vynahradiť. Asi jí říkal, budeme mít novýho. Takhle. Pak mě posílali s kytkama na jeho hrobeček. Chodil jsem na hrob, kde bylo moje jméno.

Ta tragédie měla pro mě ten důsledek, že na mě byli rodiče přeopatrní. Pořád, aby se mi něco nestalo, protože první Zdeněk zemřel na to, že šláp na rezatej hřebík. Chodit bos jsem vůbec nesměl. Nebo na pískoviště, aby mě někdo nepraštil. A když jsem jednou dostal lopatkou do hlavy, dodnes si pamatuju, jak se ten kluk jmenoval – Langer se jmenoval –, a kdybych vám dal šáhnout, skutečně tam tu jizvu ještě mám, bylo to dost hluboký, tak ten děs, jaký doma nastal! A ošetřoval mě stejný doktor, který nezachránil toho prvního Zdeňka. Hrozně mě střežili, aby se mi nic nestalo, a odtud se vzala ta moje stejskavost. Když mě poprvé vyslali na sokolský tábor na Šumavu, byly to pro mě dny hrůzy, protože bez maminky šest neděl, to bylo! A to mě provázelo na dalších táborech, všichni byli rádi, že jsou od rodičů, a já jsem počítal dny, kdy už ten tábor skončí a budu zase doma.

Prý jste psal rodičům z tábora dopisy a pod známky tajně prosby, ať si pro vás přijedou. Objevili rodiče vaše vzkazy?

Objevili. Protože jsem do dopisu napsal: Odlepte známku, je vzácná! A pod známkou bylo napsáno: Přijed'te si pro mě! Maminka mi později říkala, že chtěla přijet, ale táta jí to zakázal, že se prý musím trochu otužit.